

DLA doktori értekezés tézisei

VÁMOSI-NAGY ZSUZSA

PAUL TAFFANEL HAGYATÉKA

Témavezető: Ittész Gergely

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

**28. számú művészet- és művelődéstörténeti
tudományok besorolású
doktori iskola**

Budapest

2014

I. A kutatás előzményei

Paul Taffanel, a modern francia fuvolaiskola megalapozójának hagyatéka Európa más országaiban – érdekes módon nem elsősorban Franciaországban, inkább Angliában – sokkal ismertebb, mint Magyarországon. A londoni Királyi Akadémián folytatott tanulmányaim során szembesültem azzal, milyen erőteljesen hangsúlyozza az angol fuvolaoktatás Paul Taffanel munkásságának jelentőségét. Ezzel ellentétben Magyarországon Taffanelt legtöbbször inkább olyan vonatkozásban emlegetik, mint technikailag nagy kihívást jelentő, de zeneileg nem elsőrangú művek szerzőjét.

Dolgozatom megírásával arra szeretném felhívni a magyar fuvolások figyelmét, hogy Taffanel hagyatéka sokkal több, mint néhány, hangszerünkre írt virtuóz fantázia. A francia művész nemcsak hazája, hanem más országok (elsősorban Anglia és az Amerikai Egyesült Államok) modern fuvolaiskoláját is megalapozta. Taffanel hatására változott meg a XIX. században a hangszerünkről elterjedt negatív vélemény, amely szerint a fuvola repertoárja zeneileg és formailag igencsak kifogásolható, virtuóz művekre korlátozódik. (Olyan fuvolás zeneszerzők műveire gondolok, mint például az olasz Giulio Briccialdi vagy a francia Jean-Louis Tulou, Jules Demersseman és Henri Altès.) Emellett Taffanel nemcsak saját műveivel bővítette a szegényes fuvolarepertoárt, de korának kiváló zeneszerzőit (Faurét, Saint-Saënt, Csajkovszkijt, Widort, Enescot, Chaminade-ot,) is arra ösztönözte és ihlette, hogy komponáljanak a hangszerünkre. Taffanelnek és tanárának, Louis Dorusnak köszönhető, hogy az 1832-ben Theobald Böhm által megreformált, modern fuvola azonnal elterjedt Franciaországban, míg Böhm saját hazájában, német földön csak mintegy nyolcvan évvel később.

Taffanel életművét teljes egészében bemutató szakirodalom magyar nyelven nem létezik, ezért már évekkal ezelőtt célomul tűztem ki egy, a művész hagyatékát részletesen tárgyaló dolgozat megírását. Számos amerikai értekezés szól a modern francia fuvolaiskola megalapozójáról (például Dorothy Glick: *Paul Taffanel and the Construction of the French Flute School*, University of Kansas, 2014), de nem találtam közöttük Taffanel hagyatékának minden részletére kiterjedő munkát. Az angol zenetudós, Edward Blakeman 2005-ben könyvet írt Taffanelről (Edward Blakeman: *Taffanel, Genius of the Flute*, Oxford University Press, 2005), amelyben részletesen elemzi a művész életét, pályáját, az általa alapított koncertsorozatokat és azok műsorát. Bár Blakeman műve az eddigi legátfogóbb angol nyelvű tanulmány Taffanelről, dolgozatom azonban nem korlátozódik az általa tanulmányozott témákra. A művész életútjának és munkásságának részletes ismertetése mellett engem

elsősorban az foglalkoztatott, hogyan folytatta a francia fuvolaművész az európai – és ezen belül főleg a francia – fuvolás zeneszerzők hagyományait, és életműve miként illeszkedik bele az évszázadok során kialakult fuvolás tradíciókba. Emellett nagy hangsúlyt fektetek dolgozatomban a fuvolaművészek a hangszerünkre írt repertoár bővítésére tett, sikeres kísérleteire is, valamint azoknak a zeneszerzőknek a munkáira, akiket Taffanel fuvolázása ihletett műveik megírására.

II. Források

Disszertációm megírásához – egy magyar és két francia mű kivételével – kizárólag angol nyelvű könyveket, folyóiratokat, cikkeket, dolgozatokat és lexikonokat olvastam el és használtam fel. Az alábbiakban részletesen ismertetem dolgozatom négy fő fejezetének elsődleges és másodlagos forrásait:

1. A francia fuvolaiskola kialakulásának áttekintése

A fuvolás zeneszerzőkről szóló, terjedelmes bevezető rész megírásához olyan, a hangszerünkről szóló könyvek illetve lexikonok nyújtottak segítséget, mint például R. S. Rockstro, Ardal Powell, Nancy Toff és Adorján András írásai. (R. S. Rockstro: *A Treatise on the Flute*, Musica Rara London W. I 1890; Ardal Powell: *The Flute*, Yale University Press, 2002; Nancy Toff: *The Flute Book*, Oxford University Press, 1996; András Adorján und Lenz Meierott: *Lexikon der Flöte*, Laaber Verlag, 2009.) A párizsi Conservatoire alapításáról, jelentőségéről és fejlődéstörténetéről, valamint annak első fuvolás generációjáról szóló fejezet kutatását elsősorban a *Flutist Quarterly* című, amerikai fuvolás folyóirat, valamint Patricia Ahmad 1980-ban keletkezett dolgozatának tanulmányozása nyomán végeztem. (Patricia Joan Ahmad: *The Flute Professors of the Paris Conservatoire from Devienne to Taffanel, 1795-1908*. DLA disszertáció, North Texas State University, 1980.)

A Conservatoire tanárával, Hadady László oboaművésszel folytatott aktív levelezés hozzásegített ahhoz, hogy valós képet kapjak az intézmény mai működéséről és a fuvolaoktatás részleteiről. A Theobald Böhm által megreformált fuvola fogadtatását és franciaországi adaptálását ismertető két fejezethez elsősorban Szabó Antal Böhmről szóló disszertációját (Szabó Antal: *Theobald Böhm és fuvolái*, Budapest: HTSART, 2005), valamint a *Pan: the Flute magazine* című, angol fuvolás folyóirat erről szóló számát használtam fel.

2. Paul Taffanel, a modern francia fuvolaiskola megalapozója

A Taffanel életpályájával, zeneszerzői és tanári tevékenységével foglalkozó fejezetek elsődleges forrásául Edward Blakeman Taffanelről, valamint Claude Dorgeuille-nek a modern francia fuvolaiskola kiemelkedő képviselőiről szóló könyve szolgált. (Edward Blakeman: *Taffanel, Genius of the Flute*, Oxford University Press, 2005; Claude Dorgeuille: *The French Flute School 1860-1950*, London: Tony Bingham, 1986.)

3. Taffanel és zeneszerző kortársai

A Taffanel művészetének hatására és ihletésére komponált, zenei minőségükben kiemelkedő fuvoladarabok keletkezési körülményeit bemutató részhez a legkülönbözőbb segítségeket találtam, ezek közül elsődleges forrásként az amerikai fuvolás folyóirat, a *Flutist Quarterly* az elmúlt 10 év során megjelent számainak tanulmányozását emelném ki.

4. Taffanel hatása az őt követő fuvolás generációkra

Disszertációm záró fejezetének megírásához tanulmányoztam Philippe Gaubert és Louis Fleury Taffanel kéziratai nyomán keletkezett munkáit, amelyeknek csak részletei érhetőek el angol nyelven. A francia nyelvű művek egyéb részeinek lefordításához segítséget kaptam, és így részletesen megismerhettem a számomra rendkívül fontos írások mondanivalóját.

Taffanel Angliára és Amerikára gyakorolt hatásának ismertetését elsősorban Trevor Wye, Ann McCutchan és Angeleita Floyd könyvei segítették. (Trevor Wye: *Marcel Moyse, An Extraordinary Man*, Winzer Press, 1993; Ann McCutchen: *Marcel Moyse: Voice of the Flute*, Amadeus Press, 1994; Angeleita S. Floyd: *The Gilbert Legacy*, Winzer Press, 1990.)

A felsorolt irodalom mellett átfogó, mindenre kiterjedő segítséget nyújtottak többek között Ardal Powell, Raymond Meylan és Philip Bate fuvoláról és fuvolásokról szóló könyvei. (Ardal Powell: *The Flute*, Yale University Press, 2002; Raymond Meylan: *The Flute*, Amadeus Press, 1988; Philip Bate: *The Flute*, Philip Bate 1979.)

III. Módszer

Munkámban először részletesen ismertetem – a XVII. századtól kezdve – azokat a fuvolás zeneszerzőket, akiknek művészetét a Taffaneléhez hasonló sokszínűség jellemezte: komponáltak, vezényeltek, értekezéseket írtak hangszerünkről, és emellett kiváló pedagógus hírében álltak. A fuvolaművész munkásságának előzményeit felvázoló művel nem találkoztam kutatásom során, ezért fontosnak tartottam, hogy dolgozatomban sort kerítsek erre is. Tudomásom szerint a Böhm-fuvolák francia és német földön való elterjedésének kérdéseivel sem foglalkoztak még ennyire részletesen, ezért tértem ki Dorus és Taffanel szerepére a Böhm-fuvolák franciaországi elterjedésében.

Részletesen bemutatom Taffanel zeneszerzői és pedagógiai munkásságát, és azokat a számára komponált, színvonalas műveket, amelyek ma is repertoárunk fontos részét képezik. Ismertetem továbbá a művésznek az őt követő fuvolás generációkra gyakorolt hatását, és végigvezetem, hogyan jutott el hagyatéka – tanítványai közvetítésével – Angliába és az Amerikai Egyesült Államokba. Emellett munkámban alaposan elemzem azt a két tanulmányt, amely a francia fuvolaművész saját jegyzetei nyomán készült el a halála után. (Paul Taffanel és Phillipe Gaubert: *Méthode complète de flûte*, Éditions Musicales Alphonse Leduc, 1923; Louis Fleury: „La Flûte: L'Art du Flûtiste” In *Encyclopédie de la musique et dictionnaire du Conservatoire*, C. Delagrave, 1913–1931.)

Mivel angliai tanulmányaim során tanárom, William Bennett segítségével közvetlen ismereteket szerezhettem az angol fuvolaiskola francia gyökereiről, dolgozatom záró fejezetében nyomon követem azt a hagyományt, amely Taffaneltől Moyse-ra, Moyse-ről pedig Bennetre szállt a XX. század folyamán.

IV. Eredmények

A Taffanel életét, munkásságát, utóhatását, valamint az általa ihletett műveket tárgyaló dolgozatom – reményeim szerint – segítséget nyújt a magyar fuvolásoknak abban, hogy jobban megismerhessék a francia fuvolaművész hagyatékát. A téma megközelítését azért gondolom újszerűnek, mert én elsősorban az angol és az amerikai fuvolaiskola módszereiből kiindulva kerestem meg azok gyökereit a francia fuvolaiskola Taffanel-hagyatékában.

Dolgozatom keletkezésének idején a Taffanelről szóló magyar nyelvű szakirodalmat (egy-két, a XIX. és a XX. századi francia fuvolaiskoláról szóló szakdolgozattól eltekintve)

olyannyira hiányosnak találtam, hogy felmerült bennem az igény a művész teljes hagyatékáról szóló értekezés megírására. Reményeim szerint kutatásom hiteles képet nyújt a téma iránt érdeklődők számára egy olyan művésről, akinek munkásságát minden fuvolásnak érdemes megismernie.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

2009. augusztus 15-én a New York-i Nemzetközi Fuvolástalálkozón egy Paul Taffanelről szóló előadás szervezőjeként és egyik előadójaként vettem részt William Bennett, Denis Bouriakov, Unji Chung, Angeleita Floyd fuvolaművészek, valamint Edward Blakeman zenetörténész közreműködésével. Az angol nyelvű előadás Taffanel életének, munkásságának és műveinek bemutatása céljából jött létre.

Szólókoncertjeim során számos alkalommal műsorra tűztem a XIX. századi fuvolás zeneszerző kompozícióit (legutóbb 2014. május 15-én Londonban a Magyar Kulturális Központban Vásáry Tamással, majd június 30-án Párizsban az Unesco Palotában Balog Zsolttal játszottam Taffanel *Freischütz* fantáziáját). Kiemelném, hogy mindkét diplomakoncertem tartalmazott Taffanel műveket: 2006. május 17-én, a Zeneakadémia Nagytermében a szerző *Freischütz* fantáziáját, majd 2008 májusában, a londoni Királyi Akadémia Nagytermében *Françoise de Rimini* fantáziáját adtam elő. Emellett nemzetközi versenyeken (2003. Bukaresti Nemzetközi Fuvolaverseny döntője és Budapesti Nemzetközi Fuvolaverseny középdöntője) és saját kamarakoncert-sorozatomon (2010-2012, Óbudai Társaskör, Ventoscala Kamaraestek) is elhangzottak a dolgozatom témájához kapcsolódó művek. (Taffanel *Mignon* fantáziája, *Sicilienne Etude*-je, Widor *Suite*-je és Saint-Saëns *Madárház* című tétele *Az állatok farsangjából*.)

Doktori koncertem műsora is Taffanel saját, és jelentős francia zeneszerzők által számára komponált műveiből fog állni:

Ph. Gaubert: A-dúr szonáta

P. Taffanel: Sicilienne Etude

C. Saint-Saëns: Airs de ballet (részlet az *Ascanio* c. operából)

P. Taffanel: Andante Pastoral et Scherzettino

P. I. Csajkovszkij: Concertstuck

Ch. M. Widor: Suite Op. 34

P. Taffanel: Wind Quintet